

מדריך לגינון רב דורי
בבתי ספר ובקהילה

קשר ירוק

תלמידי אורט רחובות בעבודה
משותפת עם נשים מהגינה
הקהילתית במועדון הגמלאים
יוצאי אתיופיה בשכונת מילצ'ין
רחובות
צילום: אופיר בן נתן

ועדת היגוי וכתיבה:

דפנה אלון
אורלי שפירא
אחינועם בן-עקיבא מליניאק
הדס מוטר
אורה בר
מיה נאור
אופיר בן נתן
הדס מוטר
לואיס מלול
פנינה נחמיאס
סימונה דוד
טוביה מנדסלון
דפוס מאור ולך, ירושלים

עריכה:

צילום:

עיצוב:

מזכירות ותיאום הפקה:

מנהל הוצאה לאור:

הדפסה:

הודפס בירושלים, תשע"ד, 2013

כל הזכויות שמורות לאשל - האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים למען הזקן בישראל (ע"ר)

www.eshelnet.org.il

קשר ירוק 2

תוכן העניינים

5	הקדמה
5	תכנית בין דורית - מדוע?
5	העולם של ימינו - לא מה שהיה פעם
6	גישור על הפער הרב דורי
6	חשיבות ההתנדבות
7	המטרה המרכזית
7	גינון בין דורי
7	קשר עם הטבע - מטרה משותפת
8	חשיבות הגינון לתלמידים
8	חשיבות הגינון לזקנים
8	חשיבות העבודה המשותפת סביב הצומח
9	שלבים בהקמת גינה בין דורית
9	קשר ראשוני
9	ליווי והכנה מקדימה
10	בחירת השטח הפיסי
10	מיפוי משאבים נדרשים
13	תכנית עבודה שנתית
13	מודל המותאם לעונות ולחודשי השנה
16	דוגמאות לגינות קיימות
16	חט"ב יונתן, קרית מוצקין
17	אורט יד ליבוביץ, נתניה
18	אורט כללי, בית שאן
19	אורט אלון, יקנעם
20	אורט נווה שרת - ממלכתי דתי, בני ברק
21	אורט חילמי שאעפי - ערבי, עכו
23	המשכיות התכנית
25	נספח א' - מנהיגות סביבתית בין דורית
26	נספח ב' - רשימת תאריכים לימים סביבתיים

הגינה מהווה חלון אל הטבע
בעיר. גינה קהילתית בירושלים
צילום: אופיר בן נתן

הקדמה

גינן היה מאז ומתמיד אחד העיסוקים המקנים לאדם רוגע, שלוה, פורקן, סיפוק ויצירה. כל אלה מתקיימים בזכות המפגש עם הצמיחה והגדילה שהם מנת חלקו של הצמח. הגינה מהווה חלון אל הטבע בעיר, וכמו הטבע היא מקיימת מסגרת המספקת יציבות, קביעות ומחזוריות, וכן מביאה עמה חופש, תנועה, התפתחות ושינוי. המפגש עם תופעות הטבע שבגינה מאפשר חיבור של כל אדם בכל גיל לעבודת הגינן, מאפשר התממשות וצמיחה עצמית, מיטיב את חיינו ומשפר את איכותם. עצם המגע באדמה, היכולת להביא יצור חי לגדילה כמו גם העבודה המשותפת, משפרים את מצב הרוח ומחברים בין אנשים.

חוברת זו מיועדת למפעילי תכניות בין דוריות במסגרות חינוכיות ובקהילה, ומטרתה לעודד התנדבות בקרב שתי האוכלוסיות, תוך הדגשת העבודה השיתופית ביניהן. התכנית מיועדת לשמש את בתי הספר עליהם נמנים תלמידים, צוות חינוכי ומנהלים וכן מסגרות המספקות שירותים לזקנים, במטרה לשתף פעולה בכל שלבי הקמת הגינה החל משלב החשיבה והתכנון ועד לשלב ההפעלה.

החוברת היא תוצר של שיתוף פעולה בין רשת אורט ישראל וג'וינט ישראל-אשל. כחלק מחזונה של רשת אורט, מודגש החינוך לערכים ולמעורבות חברתית באמצעות מעורבות קהילתית. שיתוף הפעולה עם אשל הפועלת למען חיזוק מעמד הזקנים בחברה, לשינוי דימוים מ"נטל ל"נכס", ולשיפור איכות חייהם, מאפשר לשני הארגונים לממש את חזונם המשותף ולפעול יחד למען עתיד טוב יותר.

תכנית בין דורית - מדוע?

"עיקר מהותו וערכו של היחיד אינו בזכות היותו יצור מובדל, אלא בזכות היותו חלק מציבור אנושי גדול" אלברט איינשטיין

העולם של ימינו - לא מה שהיה פעם

העולם המערבי המודרני מאופיין בהתפתחות טכנולוגית ותקשורתית מואצת ומהירה מאי פעם. המרחב המקוון ברשת האינטרנט פרץ במידה רבה את הגבולות הקהילתיים והלאומיים, ומספק למשתמשיו נגישות לתחומים רבים ולאכלוסיות מגוונות, ללא כל צורך במגע פיסי, או אפילו בתזוזה ממסך המחשב הביתי. מי שנולדו לעולם הטכנולוגי הזה, פיתחו יכולת לימוד גבוהה למכשירים ולפיתוחים חדשים, והמהירות שבה הם מתעדכנים בחידושים הללו היא עצומה. בני

הדורות הקודמים, שנחשפו לפיתוחים הטכנולוגיים הללו רק בבגרותם, לא פיתחו את אותה יכולת למידה מהירה, וניסיונם בהפעלת המכשירים הללו דל באופן יחסי לעמיתיהם, בני הדור הצעיר. מבוגרים רבים אף נרתעים מהטכנולוגיה ופיתוחיה וחוששים מהשימוש בה. כתוצאה מכך, הולך ומתרחב הפער הטכנולוגי בין הדורות שבא לידי ביטוי בתרבות ובשפה שונות.

גישור על הפער

בימים שבהם הזיקה בין הדורות הופכת חלשה יותר, הולך ומתעצם החשש מפני הזנחת ערכים חברתיים הנולדים מן הקשר הרב-דורי ומן הקיום בסביבה משותפת. ככל שחברי הקהילה, צעירים ומבוגרים כאחד, מנותקים יותר מן החברה שסביבם, כך הולכת ומצטמצמת תחושת השייכות שלהם והערבות ההדדית זה לזה. היום, חשוב מתמיד הצורך למצוא את נקודות הקשר שייסיעו לבסס קרבה בין הדורות ולחזק ערכים של סובלנות וקבלת האחר, סולידריות חברתית, הימנעות מאפליה, מזלזול או מגזענות על רקע גיל. העולם של ימינו מאפשר להשתמש בפער הדורי כיתרון, במקום לראותו כחיסרון. הערכים של בני הדור המבוגר, הידע, ניסיון החיים והחוויות שעברו במשך השנים שעיצבו אותם כקהילה וכאינדיבידואלים, בצד הידע הטכנולוגי של בני הדור הצעיר, יכולת הלמידה המהירה, החשיבה השונה והרוח הצעירה, הם שילוב המאפשר לקבוצה הרב גילאית ללמוד אלה מאלה, להתנסות זה בעולמו של זה, ולאחד כוחות למען מטרה משותפת.

משתתפות נהנות מהמפגש
הבין דורי. אורט ימי, אשדוד
צילום: הדס מוטר

חשיבות ההתנדבות

כדי לחזק את השייכות, והקשר הערכי של בני הדורות השונים לסביבתם ולקהילתם יש צורך לפעול באופן ממשי. עשייה חברתית באמצעות התנדבות מחזקת בקרב בני הדורות השונים לא רק את תרומתם לסביבה, אלא גם את ערכם העצמי. במחקר שערך "מכון דחף" מטעם ג'וינט ישראל בשנת 2010, נמצא כי הסיבה להתנדבות אצל מרבית בני הנוער, היא שעצם ההתנדבות גורמת להם לתחושות חיוביות של אושר, אופטימיות, עצמאות, מוטיבציה, וביטחון עצמי ולתחושה של מסוגלות ויכולת. המחקר אף מצא שבני נוער שמתנדבים מעורבים פחות במצבים מסוכנים ובהתנהגויות מסוכנות, ושההתנדבות תורמת לשיפור הישגיהם. גם בגיל המבוגר נמצא

כי התנדבות היא מנוע להזדקנות מוצלחת. ראשית, היא מספקת לאדם המבוגר אשר יצא לגמלאות, תעסוקה שגרתית וקבועה, אשר מאחוריה מטרה ברורה שיש בה כדי לתרום לא רק לעצמו אלא גם לאחרים סביבו. שנית, ההתנדבות הקהילתית היא אחד הגורמים המאפשרים לאדם המבוגר להזדקן בסביבתו הטבעית - "Aging in place", ולהשאר מחובר לסביבה ולקהילה אליהם הוא מרגיש שייכות. ולבסוף, כאשר ההתנדבות כרוכה בפעילות גופנית כלשהי, היא אף מאפשרת לאדם המבוגר לשמור על בריאותו הפיזית בעודו תורם לסביבתו ולקהילתו.

המטרה המרכזית

תכנית זו נשענת על ההנחה ששינוי חברתי בעל היקף עולמי, מתחיל בשינוי פרטני מקומי ומתפשט ממנו והלאה: "Seeing global – Acting local". כיוון שכך, התכנית נועדה לספק למשתתפיה, זקנים וצעירים כאחד, כלי מנהיגות, אשר באמצעותם ובאמצעות שיתוף הפעולה ביניהם, יוכלו להוביל שינוי בנושאים חברתיים וסביבתיים, בדגש קשר רב-גילאי וחשיבותו.

הצלחת התכנית תלויה בין היתר גם בהתחדשות התכנים מדי שנה, בשילוב השותפים לעבודה במסגרות חדשות, ובבחינת תחומים שונים וחדשים של קיימות וסביבה הנוגעים לתכנית ולהידוק הקשר בין הדורות.

גינון בין דורי

קשר עם הטבע - מטרה משותפת

הטבע הכרחי לקיומו של האדם. מחקרים רבים מצאו שהחשיפה אליו, והשהייה במחיצתו, נוטעות באדם שלוה ורוגע, משפרות את איכות חייו, ומיטיבות עם בריאותו הפיזית והנפשית. כיוון שכך, עבודה בחיק הטבע, טיפול וטיפוח הצומח היו מאז ומעולם עיסוקים שהסבו לאדם, בכל גיל, סיפוק רב, גם מעצם החשיפה ליופי של הצומח, וגם מתוך השותפות בתהליך הגדילה והצמיחה. הטבע מציג בפני האדם דוגמא ל"יציבות דינמית" אותה יכול האדם להשליך על חייו שלו. הוא משרה יציבות וביטחון משום שהוא קבוע ומחזורי, ובד בבד מדגים חופש, תנועה, ויכולת שינוי עם תהליך התפתחותו ובהתאם לתנאים שסביבו. האדם, המחפש תמיד את אותה "יציבות דינמית", שבה קיימת שגרה קבועה, בצד חיפוש תמידי של דרכים יצירתיות להתקדם ולהתפתח, יכול לשאוב מן הטבע חוזק, כוח ועידוד.

מהו "Aging in place"?

היכולת לחיות בבטחה, בעצמאות, בכבוד ובנוחות, בסביבתו הביתית והקהילתית המוכרת והטבעית של אדם. נמצא כי יכולת זו תורמת לשיפור משמעותי באיכות החיים של הזקנים. על מנת לאפשר הזדקנות בסביבה הטבעית, פועלות הרשויות המקומיות למתן שירותים וסיוע עליהם נמנים בין היתר:

- מרכזי יום - המצויים באזורי ריכוז גבוה של אוכלוסיה זקנה ומספקים מפגש עם בני גילם ומגוון פעילויות חברתיות, גופניות, קוגניטיביות ויצירתיות.
- קהילות תומכות - מספקות מגוון שירותים המגיעים עד בית הזקן ביניהם לחצן מצוקה, ביקורי בית של רופאים, שליחויות, ליווי הזקן לפעילויות שונות, ועוד.
- בתים חמים - מפגשים חברתיים קבועים בין זקנים בעלי רקע דומה, בבתיים של מתנדבים מארחים.

חשיבות הגינון לתלמידים

עבודת הגינון המתמשכת, כאשר נעשית כחלק מן השגרה ובאופן רציף, מעודדת את התלמידים הלוקחים בה חלק לפתח תשומת לב לצומח, אכפתיות כלפי הטבע, סבלנות, ומחויבות לאורך זמן. התכונות הללו מאפשרות להם לקחת אחריות על הסביבה בה הם חיים, ולהכיר בחשיבות הטבע לחייהם האישיים והקהילתיים. כיוון שפעילות הגינון נעשית תוך שיתוף גורמים בקהילה, ולרווחתם המשותפת של תלמידי ביה"ס ושל חברי הקהילה, היא מאפשרת יצירת חיבור בין ביה"ס לחברה הסובבת, ומדגישה בפני התלמידים את חשיבות הקשר הקהילתי ואת השפעתם עליו.

חשיבות הגינון לזקנים

עבודת הגינון היא פעילות שגרתית, נורמטיבית, הממלאת את שעות הפנאי של הזקן בעיסוק חברתי שיש בו תרומה של ממש לקהילה ולסביבה. נוסף על כך, מאפשר הגינון לזקן לעסוק בפעילות המגרה את החושים ואף מעוררת חושים שיתכן שהתכוה עם השנים. הפריחה של הטבע, הצמיחה וההתחדשות מאפשרים לזקן לחוות תחושות של יצירת חיים חדשים והמשכיות.

חשיבות העבודה המשותפת סביב הצומח

הגינה המשותפת בה עובדים יחד תלמידים וזקנים, משמשת קרקע פורייה - תרתי משמע, ליצירת הקשר ביניהם, לגישור על הפער הדורי ולטיפול ערכי הסובלנות, האמפתיה, וקבלת האחר. יחד, נחשפים בני שני הדורות למחזור חייו של הצמח, וממנו משליכים מחשבות, תובנות, ומסקנות לגבי מחזור חייו האדם. במהלך הפעילות המשותפת נחשפים חברי הקבוצה הבין דורית גם לנושאים סביבתיים מקומיים ועולמיים וביחד מנסים למצוא דרכים לצמצם נזקים אקולוגיים.

כל אחד מן השותפים למלאכה מביא אליה מניסיונו, מן החוויות המלוות את שלב החיים שבו הוא נמצא, ומן היכולות הפיסיות והמנטליות שלו. האנרגיה, היכולת הפיסית, והיצירתיות של הדור הצעיר, משלימים במידה רבה את ניסיון החיים, שיקול הדעת, והרצינות של הדור המבוגר.

ליווי הקבוצה

על מנת ליצור דיון ממשי סביב מחזוריות החיים, חשוב שהעבודה המשותפת תלווה בהנחה ובמעורבות פעילה של איש מקצוע מתחום החינוך והגינון ובמקרים מסוימים גם מתחומים אחרים, כדי לסייע בתיווך התחושות ובתיעול הרגשות וליצור למידה משמעותית וערכית.

"האדם באשר הוא אדם, צריך להיות תמיד בתוך הטבע; כי הטבע הוא לאדם המרגיש והמכיר, ממש מה שהמים הם לדג. כי לא רק להשתקפות בבואתו של הטבע בתוך נפשו זקוק האדם. זקוק הוא לספירה של הטבע, ללחיצה המקפת והמאחדת, שהטבע, שההווה אין-הסופית לוחצת על כל נקודה מנקודות גופו ונפשו ומכריחה אותו להיות אדם ולהיות פרט בפני עצמו; זקוק הוא לקשר בלתי האמצעי והתמידי שבינו ובין הטבע אין-הסופי, ליניקה הנעלמה, שכל אחד מאטומי גופו ונפשו יונק מן הטבע האין-סופי ושכולו יונק מן האין-סוף; זקוק הוא לא רק להכרה ולהרגשה, זקוק הוא לחיי עולם."

א.ד. גורדון מתוך: "האדם והטבע"

שליבים בהקמת גינה בין דורית

קשר ראשוני

כדי להתחיל בתהליך הקמת גינה בין דורית, חשוב ליצור קשר בין הגורמים העתידיים להיות מעורבים בה. בשלב זה, חשוב במיוחד לבחון נכונות ומסוגלות לשתוף פעולה. על גיוס התלמידים לפרויקט אחראים גורמי הנהלת ביה"ס וחברי הצוות הבית ספרי העוסקים בתחום המעורבות החברתית, ובתחום הסביבה והקיימות. על גיוסם של הזקנים אחראים מנהלי המדור לזקן ברשות המקומית, עמותות למען הזקן הפועלות בעיר, ומוסדות עירוניים המספקים שירותים לזקנים ביניהם ארגון גמלאי העיר, מרכזי יום, מועדונים, קהילות תומכות, בתים חמים ובתי אבות.

כיצד בונים שותפות

לבניית שותפות יש שלבים מקדימים. את התהליך מתחיל הגוף היוזם, שקיבל החלטה ומעוניין להפעיל את התכנית. גוף זה יכול להיות בית ספר או מסגרת קהילתית לזקנים. בהמשך, מומלץ לפעול על פי הצעדים הבאים:

- א. איתור השותף המרכזי: הגוף היוזם מאתר שותף שמייצג את האוכלוסייה המשלימה (נוער או גמלאים), פונה אליו ומזמין אותו לפגישה משותפת.
- ב. הבנת המחויבות: על מנהלי המסגרות להבין כי התכנית היא מתמשכת ורציפה ודורשת העמדת רכז מטעמם להצלחת התכנית.
- ג. מפגש לבניית שותפות רחבה: לפגישה זו יש להזמין נציגים מאגפי חינוך, רווחה וסביבה ברשות המקומית. במהלך הפגישה יש להגדיר את יעדי הפרויקט, מועדיו, היקפו, ואירועים שונים שיתקיימו במסגרתו. כמו כן יש לקבל החלטה על מיקום הפעילות. בפגישה זו מתקבלת הסכמה על איגום המשאבים וחלוקת העבודה.
- ד. ועדת היגוי: יש לגבש ועדת היגוי מקרב השותפים שתלווה את הפרויקט ותיפגש בהתאם לצורך.
- ה. איתור איש מקצוע: יש לאתר איש מקצוע מתחום הגינון שיפעיל את הפרויקט בשטח.
- ו. גיבוש קבוצות פעילים: כל גוף מגבש קבוצת פעילים משלו (על הנהלת בית הספר לאתר קבוצות תלמידים ועל המוסדות לגמלאים לאתר קבוצת פעילים).
- ז. כתיבת תכנית עבודה: הרכזים ואיש המקצוע יכתבו תכנית עבודה, אותה יגישו לצוות ההיגוי לשם קבלת אישור ואיגום תקציב.

ליווי והכנה מקדימה

יש לוודא שהתלמידים כמו הזקנים שנבחרו/התנדבו להשתתף בתכנית, מגיעים למפגש כשיש להם כבר רקע מקדים. על הרקע לכלול מידע על עבודה עם בני הדור האחר, מידע על עבודת הגינון ודרישותיה, ומידע על

הציפייה שהעבודה המשותפת תניב קבוצת מנהיגות בין דורית. מטרתה של קבוצת המנהיגות להרחיב את העשייה בתחום איכות הסביבה ולהטמיע בקהילה הסובבת. לשם כך, ניתן להפגיש כל אחת מן האוכלוסיות עם נציגי הקבוצה השנייה. ניתן לקיים מפגש בין התלמידים לנציגי המוסדות לזקן שישתתפו בתכנית, וכן מפגש בין הזקנים לבין הצוות החינוכי שילווה את התכנית מטעם ב"ס.

כל אחד מן המפגשים שיערכו לאורך השנה יהיה מלווה ע"י שני אנשי מקצוע (או במקרים מסוימים, אדם יחיד בעל הכשרה בשני התחומים):

א מורה/רכז אחראי מטעם ביה"ס שסייע בתיווך העבודה והפקת לקחים וערכים חינוכיים ממנה.

ב איש מקצוע מתחום הגינון או הקיימות שיוכל לספק הדרכה טכנית ומעשית בכל הנוגע לעבודת השטח.

בחירת השטח הפיסי

תכנית הגינון הרב דורי מספקת הזדמנות משמעותית לטפח את חצר ביה"ס, ולנצל את התכנים הערכיים הנידונים במסגרתה, לשם הפיכת חצר ביה"ס למקום מיוחד לא רק לתלמידים, אלא לחברי הקהילה כולה. לגינה הבין דורית המוקמת בחצר ביה"ס פוטנציאל אמיתי להפוך למקום מגשר ומקשר בין התלמידים לבין יחידים וקבוצות בקהילה שסביבם. מסיבה זו, מומלץ לשקול בחירת שטח בו ניתן לקיים פעילות גם לאחר שעות הלימודים ובאופן ישיר מגוון קבוצות.

מיפוי משאבים נדרשים

לאחר שנבחרו התלמידים והזקנים אשר ישתתפו בפרויקט, יש להיוועץ באיש המקצוע המלווה את הפרויקט כדי לברר מהם המשאבים העומדים לרשות הקבוצה לשם הקמת הגינה ותחזוקתה, האם הם מספקים ומתאימים לצרכיהם וליכולותיהם של חברי הקבוצה, והאם ישנם חוסרים אשר יש לדאוג למלא לפני היציאה לדרך.

בעת מיפוי המשאבים הנדרשים יש לבדוק מספר פרמטרים חשובים:

תשתיות קבוצות -

- יש לוודא שבשטח הפיסי קיימת מערכת השקיה, גידור ואזור אחסון לאגירת הצידוד.
- יש לוודא קיום או רכישת כלים לעבודה בגינה בהתאם להוראות איש המקצוע (מעדרים, מגרפות, קלשונים, מזמרות וכדומה).
- מכיוון שהתכנית כוללת פעילויות העשרה סביב הגינה יש לוודא קיומו של ציוד הולם, דוגמת שולחנות ומקומות ישיבה נוחים להכנת ארוחות ומוצרים מירקות ותבלינים, וכן לפעילות לימודית עיונית.
- יש לדאוג לאזור בעל הצללה או סיכוך כלשהו, שישימש את המשתתפים בשעות החמות.

אם יש גן בבית הספר, מומלץ להיוועץ בו בשלב מיפוי המשאבים כמי שמכיר את תנאי השטח היטב

שתילים וציוד נוסף -

- יש לוודא קיומם של זרעים / שתילים / פקעות / עצים וכן אדמה גננית עמם תעשה מלאכת הגינון הרצויה.
- במידה שתכנית העבודה כוללת שימוש בחומרים ממוחזרים כדי לשלבם בגינה, (דוגמת גלגלי מכוניות והפיכתם לאדניות, לספסלים וכדומה), או פיסול סביבתי אקולוגי, יש לוודא שניתן להשיג את החומרים הללו.

חומרים המיועדים לפעילות חברתית -

- יש לוודא שיש ברשות הקבוצה את כל פרטי הציוד הנדרשים לשם העברת הפעילויות החברתיות והחינוכיות השונות שיתקיימו בין שתי קבוצות האוכלוסייה:
- ציוד לפעילות גיבוש ראשונית מלכת
- ציוד לפעילויות חינוכיות בהקשר לתכני הגינון שיועברו באופן רציף לאורך השנה.
- ציוד לפעילות סיום משמעותית לסיכום העבודה המשותפת ולחשיפתה בפני קהל נוסף בביה"ס ומחוצה לו.
- כיבוד אם רלוונטי לימי השיא השונים.

עבודה משותפת בגינה הקהילתית, מועדון הגמלאים שכונת מילצ'ין רחובות
צילום: אופיר בן נתן

כדאי להגיע להסדר
עם משתלה,
שתספק את הציוד
סמוך למועד הפעילות

שימו לב!

- האם וידאתם שכל המשתתפים דוברים אותה שפה?
- האם הוקדשה מחשבה לאופן ההגעה למקום הפעילות והאם היא אפשרית לכלל המשתתפים?
- האם שעת הפעילות שנבחרה היא במסגרת שעות הלימודים או אחריהם והאם איננה מתנגשת עם שעות המנוחה של הזקנים?
- האם נלקחו בחשבון מועדים שבהם התלמידים נמצאים בחופשה או בטיול?
- חשוב לשים לב לכל אותם פרטים נקודתיים הנוגעים לקבוצות האוכלוסייה עמן עובדים ולספק להן מענה כבר בשלב בניית התכנית.

בבחירת השטח בו תמוקם הגינה יש להתחשב במספר גורמים:

- נגישות - על השטח להיות במקום שהגישה אליו קלה ונוחה. יש לוודא שהכניסה לשטח קרובה יחסית למקום שאליו ניתן להגיע בעזרת כלי תחבורה.
- בטיחות - על השטח להיות במקום ישר ושטוח, ולא במדרון. יש לוודא שהכניסה לשטח שבו תוקם הגינה נקייה מאבנים, שיחים ושאר גורמים שעלולים לגרום למעידות ונפילות.
- נוחות - יש לוודא שבשטח מצויים מתקני ישיבה נוחים ומוצלים ושירותים.
- תנאים לגינה - חשוב שיהיה אזור שמשי וכן קרבה לנקודת מים להשקיה.

משחקי גיבוש במסגרת פעילות
בין דורית, אורט ימי, אשדוד
צילום: הדס מוטרן

תכנית עבודה שנתית

לפני היציאה לדרך כינו יחד, נציגי המוסדות השונים המשתתפים בפרויקט, תכנית עבודה שנתית.

כל תכנית עבודה במסגרת פרויקט הגינון הבין דורי שונה מרעותה, והיא מותאמת לעיר ולקהילה שבמסגרתם היא עתידה להתקיים; לצרכי ביה"ס; ליכולותיהם הפיסיות, ההתפתחויות הרגשיות והמנטליות של חברי שתי האוכלוסיות השותפות (תלמידים וזקנים); ולתנאי הזמן והשטח העומדים לרשותם.

על תכנית העבודה לכלול:

1. הגדרת משתתפי התכנית: אפיון המשתתפים, מספר המשתתפים, השתייכותם המוסדית או הארגונית אם ישנה, ופירוט אנשי הצוות המקצועי והחינוכי שילוו את התכנית והכשרתם.
2. הגדרת תנאי השטח הפיסי, והתאמתו לצרכי הגינה וליכולות המשתתפים.
3. הגדרת המשאבים הקיימים והנדרשים, ופירוט התקציב הנדרש על מנת לעמוד בהם.
4. הגדרת המועדים בהם תתקיים הפעילות (ימים ושעות קבועים) המותאמים לצרכי כל משתתפי התכנית.
5. הגדרת יעדים מדידים בהלימה לתנאים המקומיים ופירוט מטרות הגינה ותפקודיה הצפויים.

עונות וחודשי השנה

בכל תכנית עבודה ובניית מערכי שיעור, חשוב להתחשב בכך שמזג האוויר הוא גורם מכריע, הקובע את אופי העבודה ובחירת הצמחים. להלן מספר דגשים הנוגעים לארבע עונות השנה, אליהם כדאי להתייחס בבניית המערכים השנתיים, וכן המלצות ליישום והטמעה של נושא עונות השנה במהלך העבודה השוטפת בהתאם לחלוקה לחודשי השנה.

סתיו - ספטמבר, אוקטובר, נובמבר

חודשי העבודה הראשונים הם חודשי היערכות בבתי הספר, הרוויים באירועים וחופשים. תקופה זו היא זמן מצוין להכנת השטח והתנאים המתאימים לעבודה, ולקירוב הלבבות של השותפים בשני הצדדים לקראת הפרויקט המשותף ולתחילת שתילה בגינה.

במידה ששטח הגינה כבר מוכשר, מומלץ לערוך את מפגשי ההיכרות והגיבוש בין השותפים, באזור המיועד לעבודה. שם, ניתן להציג את כלי העבודה ולהתנסות בשימוש בהם, וכן לעבור על כללי הבטיחות בנוגע להם. בשלב זה אף יכולים השותפים להביע רצונות ושאיפות מן העבודה העתידית, ולהצביע על בעיות אפשריות אליהן יש להתייחס.

חורף - דצמבר, ינואר, פברואר

חודשי החורף הם תקופה בה יש להקדיש תשומת לב מיוחדת להגנה על הגינה מפני נזקי מזג האוויר, וכמובן, להגנה על בטיחות המשתתפים מפני ענפים או צמחים העלולים להישבר או להוות סיכון. כדאי לתכנן פעילויות הנובעות מן הקשיים הללו דוגמת ניקוז מים עומדים, קשירת צמחים וייצובם מפני הרוח וכדומה.

ייתכן שפעילויות רבות בגינה עצמה לא יתאפשרו בעקבות תנאי מזג האוויר. חשוב בתקופה זו לתכנן פעילויות חלופיות אותן ניתן לקיים בתוך חדרי הכיתה. בפעילויות כדאי לשלב בין לימודי הטבע והסביבה, לבין פעילויות חברתיות של למידה הדדית בין השותפים.

בישיבה בחדר הכיתה החמים, ניתן לעסוק בחשיבותה של "חממה" לצמחים, וביתרונות שהיא מאפשרת להם. את נושא החממה ניתן כמובן להשליך על בני האדם ועל סוגי "החממות המוגנות" הקיימות בחיינו.

אביב - מרץ אפריל מאי

באביב, כאשר הפריחה בשיאה אפשר להזמין ציפורים ופרפרים לתחום החצר. לא זאת בלבד שבנוף העירוני של ימינו ישנו מיעוט של שטחים פתוחים, בגלל אנו מחמיצים את שירת הציפורים, אלא שנוכחותן בגינה יכולה להועיל לצמחים מתוקף יכולתם ללקט כנימות, פרפרי עש וביצי זחלים. ניתן להזמין ציפורים ופרפרים לגינה ע"י בניית מתקנים ייעודיים למחיתם, והעשרת הגינה בצמחים אליהם הם נמשכים. צמחים מתאימים לדוגמא: כובע נזיר מתאים לפרפר לבנין הכרוב, פיגם מתאים לזנב הסנונית ועוד. כמו כן, ניתן להציב מתקני שתיה בגובה מתאים, אמבטיות מים, ואמבטיות חול, וכן לפזר גרעינים ומזון שימשכו אותם לגינה.

לעתים נדרש זמן עד שהציפורים והפרפרים מזהים את האתר כמקום טוב עבורם. כדי שהתהליך יצלח, חשוב להתמיד ולמלא את מתקני המים והמזון מדי יום.

קיץ - יוני, יולי, אוגוסט

חודש יוני הוא למעשה חודש הפעילות האחרון. רצוי בשלב זה לפנות כמה שיותר צמחים מיותרים ולוודא שמערכת ההשקיה פועלת היטב. חשוב לוודא גם שיש מי שיטפל בגינה במהלך החופש הגדול.

מומלץ להקדיש את המפגשים בחודש זה לפעילויות פרידה מן הגינה, ומחברי הקבוצה האחרים. ניתן לעשות שימוש בתוצרי הגינה לצורך משחקים חברתיים, או פעילויות אמנותיות משותפות מן הפרחים והעלים היבשים שנאספו, דוגמת הכנת שקיות ריח עם זרעי לבנדר, יצירת סימניות, מגנטים, תחתיות לכוסות וכדומה. במסגרת הפעילות כדאי להדגיש את העובדה שבגינה, כמו בחיים, ניתן להפיק מכל מצב תועלת ויתרון.

ניתן בכל שלב להרחיב את הדיון סביב איכות סביבה וקיימות ולגוון אותו

ע"י הזמנת מרצה אורח שיקשור את העבודה בגינה לנושאים כגון שימוש מושכל במים, גינה אכילה, תזונה נכונה, בניה אקולוגית, שמירה על מגוון מינים, חיזוק הקשר הקהילתי וכדומה.

מסיק זיתים

במידה שיש באזור עץ זית מניב וניתנה רשות למסוק ממנו, ניתן לקחת את המשתתפים לשטח, ולהצטייד בכלים לאיסוף הפרי. חשוב לקבל הנחיות מדויקות לעבודת המסיק שישמרו הן על העץ, והן על פרותיו מפגיעה. בסביבות חודש אוקטובר צבעם של הזיתים משתנה והוא הופך מירוק - לסגול. זיתים ירוקים מתאימים לכבישה, בעוד שאלה שצבעם לפחות 50% סגול, מתאימים יותר לייצור שמן. עת המסיק היא זמן מצוין לדון במקומו של עץ הזית בהיסטוריה של ארץ ישראל, ולהעלות זיכרונות הקשורים בו.

כבישת זיתים

יש לחרוץ את הזיתים שנמסקו, ולהשרות אותם בתוך כלי אטום לאוויר, עדיף כלי חדש או מעוקר. את הכלי יש למלא במי מלח בריכוז של 10-12%, ולהחליפם מדי יום.

יש לדאוג שבכל פעם שסוגרים את הכלי, נוצר מעל התמיסה מפלס של שמן לאיטום, ניתן גם להשתמש בשמן זית.

לתוך הכלי ניתן להוסיף מלח, פלפל, שום, לימון, ועוד.

אבל הכי טוב יהיה לעבוד על פי מתכון / מספר מתכונים אותם יביאו המשתתפים עצמם.

בתום שבוע, ניתן לפתוח את הכלי וליהנות יחד מהמטעמים.

בתיאבון!

דוגמאות לגינות קיימות ברשת אורט

להלן מספר דוגמאות לגינות בין דוריות המשגשגות בבתי ספר שונים של רשת אורט מזה מספר שנים. כל גינה היא דוגמא למודל עבודה שונה המותאם לצורכי ביה"ס, צורכי הקהילה, יכולות השותפים, והמשאבים העומדים לרשותם.

חט"ב יונתן, קריית מוצקין

שנת תחילת הפעילות: 2009

מוקד הפעילות:

חממה שהוקמה במרכז יום לזקן, וכן חממה שהוקמה בחצר ביה"ס. חממת ביה"ס משמשת מאגר לשתילים אותם לוקחים בהמשך לטיפול חצר ביה"ס.

שותפי הפרויקט:

תלמידי כיתות ז'-ח', עליהם נמנים גם תלמידי כיתות החינוך המיוחד, וחברי המועצה הירוקה של ביה"ס, כ-20 זקנים המשתייכים למרכז יום בעיר, סבים וסבתות של תלמידים משתי השכבות.

תדירות הפעילות:

אחת לשבועיים למשך שעתיים במהלך שעות הלימודים.

מהלך הפעילות:

- המפגשים נערכים בשתי החממות לסירוגין (אחת לחודש בביה"ס, ואחת לחודש במרכז לזקן).
- את הפעילות מלוות גננית טיפולית ומורה למדעים, כאשר לביקורים בבית הזקנים מתלווים לעתים גם הורי התלמידים.
- המפגשים מתחילים תמיד במשחק גיבוש המעודד את התקשורת הראשונית בין התלמידים לזקנים (לוטו צמחי תבלין וכדומה). לאחר מכן יוצאים חברי הקבוצה לחממה ועוסקים בפעילויות זריעה, שתילה או הנבטה. בסוף כל מפגש עוסקים חברי הקבוצה בפעילות יצירה כלשהי העוסקת בתוצרת או בעיצוב החממה או תוצריה (דחלילים לאדניות, הדפסות עלים וכדומה).

"אנחנו נמצאים בחממה עם הסבים והסבתות שלנו ועובדים ביחד במפגשים. אנחנו זורעים, שותלים, ומשחקים ביחד. גילינו שאנחנו לא יודעים הכול זה על זה, ושיש לנו עוד מה ללמוד ואיך לחזק את הקשר" רוני, תלמידת כיתה ז'

רעיון בית הספר לפעילות מקורית

ניתן לתעל מפגש העוסק בשורשי הצמח, לעיסוק בשורשים משפחתיים ותיעוד סיפורי הקשישים. ניתן גם ליצור פעילות אמנותית סביב התיעוד, ולהציג את סיפורי השורשים בתערוכה.

אורט יד ליבוביץ, נתניה

שנת תחילת הפעילות: 2009

מוקד הפעילות: מספר גינות בשטח ביה"ס.

שותפי הפרויקט:

כיתה ט', קבוצת תלמידי נעל"ה - תלמידים עולים שאינם דוברי עברית, גמלאים שגויסו לפרויקט באופן פרטני. הגיוס נערך באמצעות פרסום מודעה מטעם אגף הזקן בעירייה, וקיום ראיונות ממוקדים עם המתעניינים לבחינת התאמתם לפרויקט.

תדירות הפעילות:

אחת לשבוע לאחר שעות הלימודים - לכל מפגש מגיעה חצי כיתה, כך שכל תלמיד עוסק בפעילות אחת לשבועיים בלבד, פרט לאירועים מיוחדים בהם משתתפת הכיתה כולה.

מהלך הפעילות:

- את המפגשים מלווה מומחית לגינון טיפולי, וכן מחנכת הכיתה.
- הגינון הבין דורי הוא אחד מבין שלושה מעגלי שיתוף פעולה עם גמלאים המתקיימים בביה"ס. בנוסף אליו מתקיים גם בית מדרש משותף, וכן מפגש שבועי בו מדריכים התלמידים את הזקנים במיומנויות המחשב.
- הפעילות מותאמת לתנאים ולמועדים מיוחדים בהקשר לפעילות שנעשית סביבם בביה"ס - כך למשל טיפוח גן הנצחת הנופלים בביה"ס נעשה לקראת יום הזיכרון, נטיעת אלף צמחי קיסוס ברחבת מבנה חדש בביה"ס בט"ו בשבט, ושיתילת צמחי תבלין באזור הפנימייה בה חיים תלמידי נעל"ה.

"באתי לפרויקט ההתנדבות ללא חשש מהאדמה ומהמערך, כי אני רגילה לזה. אם עשיתי זאת בגיל 16, אני יכולה לעשות זאת גם בגיל 76" שרה, מתנדבת בפרויקט

"אנחנו עובדים יחד עם כיתת נעל"ה בגינון ומנסים לתקשר בכל מיני דרכים: בעברית, באנגלית, ובהדגמה ללא מילים. הקשרים שנוצרו בינינו חורגים ממסגרת הפעילות, ואנחנו נפגשים גם בשעות אחר הצהריים. גם הקשר שנוצר בין המתנדבים לתלמידי נעל"ה הוא מיוחד. המתנדבים משמשים להם מעין תחליף לבני משפחה מבוגרים, ומעניקים להם הרבה חום ואהבה. גם מבחינתם מדובר בשינוי מרענן" גל, תלמידת כיתה ט'

רעיון בית הספר לפעילות מקורית

לקראת אירועי הנטיעות בט"ו בשבט עברו תלמידי הפרויקט בין כיתות ביה"ס והסבירו לתלמידים כיצד לחלץ שתיל מהקפוסא בלי לפגוע בו, מהי שתילה נכונה, ומהי תרומת הצמחים לסביבה.

אורט כללי, בית שאן

שנת תחילת הפעילות: 2009

מוקד הפעילות:

החוזה החקלאית העירונית.

שותפי הפרויקט:

מקבץ תלמידי שכבה ט', 24 מתנדבות השייכות למועדון גמלאים בעיר. המתנדבות מכונות "סבתות" במטרה לצקת במילה משמעות רגשית חזקה.

תדירות הפעילות:

אחת לשבוע למשך כשעה וחצי - שעתיים.

מהלך הפעילות:

- את המפגשים מלווה מנהל החווה החקלאית, מטעם ביה"ס מתלווה אל התלמידים מתרגלת העובדת בשיתוף עם השכבה, ומנהלת ביה"ס מבקרת גם היא בפעילויות לעתים קרובות.

- השותפים הקימו ומטפחים יחד גן תבלינים אקולוגי שבו בכל מפגש מראיינים התלמידים את ה"סבתות". הם אספו ותיעדו מידע שסיפקו בנוגע לכל "תרופות הסבתא" שניתן לייצר מן התבלינים הקיימים בגינה. את המידע איגדו בחוברת בשם "ד"ר סבתא" והפיצו אותה בקרב תלמידי ביה"ס.

- במהלך המפגשים בין לבין העבודה הגיונית משתפות ה"סבתות" את התלמידים בסיפורי העלייה והקליטה שלהן בארץ, אשר גם אותם תיעדו התלמידים ואיגדו בחוברת.

- התלמידים והסבתות נפגשים במהלך השנה לארוחות בריאות משותפות, יוצרים יחד קישוטים במסגרת "שבוע טבע ובריאות" המתקיים בביה"ס, ויוצאים לטיולים משותפים באזור.

"הסבתות לא מוותרות עלינו, ואנחנו לא מוותרים עליהן. החלק שלהן בביה"ס הוא מהותי ביותר, הילדים חייבים לדעת מה קרה עם הדור הקודם, ולהבין שכל הסיפורים שלהן הם נכס צאן ברזל של התרבות שלנו, כדי שנדע מאין באנו ולאן אנחנו הולכים". מנהלת ביה"ס הגב' מלכה אליאס

"אני אישית מרגישה שחזרתי להיות ילדה, ואני נהנית ולומדת איתם. חשוב לי להקשיב, ושהם יקשיבו, והשילוב בין הניסיון והערכים שלנו, לתמימות השוברים והחריצות שלהם, עובד נהדר ביחד" סוניה, מתנדבת בפרויקט

רעיון בית הספר לפעילות מקורית

הפרויקט הביא לגיבוש קבוצת ה"סבתות" דרך הקשר שלהן לביה"ס. כתוצאה, יזם ומנחה אחד המורים בביה"ס מפגשי ערב שבועיים לקבוצת ה"סבתות". בהם מתקיים בית מדרש חילוני.

אורט אלון, יקנעם

שנת תחילת פעילות: 2011

מוקד הפעילות:

חצר ביה"ס ומתחם חיצוני במרכז יום לגיל הזהב ביקנעם.

שותפי הפרויקט:

תלמידי כיתת חינוך מיוחד, זקנים השייכים למרכז גיל הזהב.

תדירות הפעילות:

אחת לשבוע במשך ארבע שעות.

מהלך הפעילות:

- מורה מלווה מתחום החינוך המיוחד ועמה גנן מקצועי.
- בביה"ס קיימת גינה אקולוגית, ובבית הזקן גינת תבלינים. התלמידים לומדים ומטפחים את שתי הגינות במקביל ורוכשים ידע מסוגים שונים בהתאם לסוג הגינה.
- התלמידים והזקנים עושים שימוש בתוצרי הגינה כדי לקיים מגוון פעילויות משותפות דוגמת בישולי מרק בחורף וסלטים בקיץ. כמו כן, הם מקיימים ימי מכירות בביה"ס אליהם מוזמנים חברי הקהילה כולה בהם נמכרים תוצרי הגינה. בכסף הנאסף משתמשים כדי לצאת יחד לטיולים משותפים שבהם נעשית שתילה אקולוגיות במוקדים שונים בארץ.

רעיון בית הספר לפעילות מקורית

כדי לעצב את הגינה, אוספים התלמידים והזקנים צמיגים, סירים וקומקומים ישנים וכך בקבוקי פלסטיק, אותם הם מקשטים באמצעות שברי חרס, ובהם שותלים את הצמחים. בצורה זו הם לומדים ומתנסים גם בחשיבות השימוש החוזר לנושא הקיימות והסביבה.

"אני מגיעה ממושב, וכשהתחיל הפרויקט, חשבתי שזו תהיה גינה קטנה שיהיה לי נחמד לעבוד בה. לאט לאט העבודה הפכה מבחינתי לאהבה גדולה, ולמרות שאני לא מגיעה מתחומי הקיימות והסביבה, אני עכשיו מתכננת להשתלם בתחומים האלה בקרוב" שמרית, המורה המלווה את הפרויקט

אורט נווה שרת - ממלכתי דתי, בני-ברק

שנת תחילת הפעילות: 2011

מוקד הפעילות: חצר ביה"ס.

שותפי הפרויקט:

תלמידות כיתה ח', זקנות תושבות האזור, שהצטרפו לפרויקט בעקבות פרסומי העירייה במועדוני זקנים ובעיתונות המקומית.

תדירות הפעילות: אחת לשבוע למשך שניים.

מהלך הפעילות:

- את המפגשים מלווה גננית מוסמכת, מורה האחראית על נושא הגינון בביה"ס, מחנכת הכיתה, וכן סטודנטית מטעם העירייה.
- הפעילות מתמקדת בשתילה ובטיפול של גן ירק המניב ירקות לאורך חודשי השנה.
- כשמזג האוויר אינו מאפשר שהייה ארוכה בשטח הגינה, הפעילות מתבצעת בתוך חדרי הכיתה, בהם מתקיימות פעילויות למידה משותפת על הצמחים, פעילויות חברתיות, וכן שיחות פתוחות וספונטניות בין התלמידות לזקנות סביב נושאי הטבע והסביבה, וסביב זיכרונות עבר של הזקנות אותם הן משתפות עם התלמידות.

"הדבר הקסום ביותר שהחיבור הזה בין הזקנות לתלמידות נותן, הוא שהזקנות כל הזמן מעלות מיוזמתן סיפורים אישיים שלהן על החיבור לירקות. בכל פעם מישהי מהן מספרת על חוויה שלה עם הירק שאיתו עבדנו, כמו למשל על איך קטפה צנונית כשהייתה ילדה בפנימייה, או על המתכון המיוחד שלה לממולאים מעלי מנגולד... הן מזכירות לתלמידים שבזמן זה לא היה מובן מאליו ללכת לסופר ולקנות את הירקות שהם מגדלים יחד. זה מדהים לראות איך התלמידים יושבים מרותקים ומקשיבים לסיפורים. בילי, המורה האחראית על נושא הגינון בביה"ס

רעיון בית הספר לפעילות מקורית

בכל הזדמנות מחלקות התלמידות מתנות קטנות המאירות את פניהן של הזקנות, שאינן מצפות לתשומת הלב הנוספת. מתנות שכאלה יכולות להיות צנצנות דבש עם הקדשה לרגל ראש השנה, או משלוח מנות עם סמל ביה"ס בפורים.

אורט חילמי שאעפי - ערבי, עכו

שנת תחילת פעילות: 2011

מוקד הפעילות: מספר גינות בחצר ביה"ס וכן גינה בבית הזקן.

שותפי הפרויקט: תלמידי חינוך מיוחד משכבות י"ב, כ-10 זקנים המשתייכים לבית הזקן עכו.

תדירות הפעילות: אחת לשבוע למשך שעותיים.

מהלך הפעילות:

רעיון בית הספר לפעילות מקורית

לקראת אירועי "יום האם" הזמינו התלמידים את הזקנות למסיבה מיוחדת שערכו לכבודן והגישו להן עציצים מתוצרת הגינה.

- את המפגשים מלווה מדריכה מקצועית המרכזת את נושא הגינון הבית ספרי, וכן רכזת ההתנדבות בביה"ס.
- הפעילות מתקיימת באופן רציף כאשר אחת לשבועיים נפגשים השותפים בשטח ביה"ס, ואחת לשבועיים הם נפגשים בבית הזקן.
- ביה"ס מקיים קשר הדוק עם האחראים על המגזר הערבי בעירייה, אשר הגיעו למפגשי ההכנה שנערכו לתלמידים, ולאלה שנערכו בינם לבין הזקנים, לסיוע בתיווך ההיכרות. כמו כן, מסייעים גורמי העירייה, בארגון הסעות וסיוורים משותפים למשתתפי הפרויקט.
- אחת לכמה מפגשים מתכנסים התלמידים והזקנים למפגש משחקי חברה, בו קבוצת הצעירים מתחרה בקבוצת הזקנים, בנושאים שונים הקשורים בגינון ובקיימות, דוגמת זיהוי סוגי תבלינים ופרחים, היכרות עם פירות חמד בארץ וכדומה.
- בחלק ממפגשי הפרויקט מעורב גם אמן מקומי אשר מסייע לשותפים בעיצוב ובטיפוח הגינה: גידור, צביעת הגן, פיסול כדים וכדומה.
- אחת לכמה מפגשים נערכת בשטח הגינה הרצאה העוסקת במסורת הערבית ובדגש הרב שיש בה לכבוד הדדי בכלל, ולכבוד למבוגר בפרט.

"מה שייחודי בגינה שלנו היא החשיפה של הגינה לאחרים שלא לוקחים חלק פעיל בהקמה והתחזוק שלה. כל תלמידי חטיבת הביניים והחטיבה העליונה נחשפו לגינה במסגרת ימי שיא, הם ראו כיצד שותלים בגינה ירקות ותבלינים ייחודיים, וכיצד מבשלים סביב הגינה ובאמצעותה, וכל תלמידי ביה"ס פגשו את הזקנות שלנו. העבודה המשותפת לא נשארה רק בין הזקנות לבין התלמידים, אלא עשתה הד מאוד גדול בכל ביה"ס, כך שכיום, כלל ביה"ס מרגיש שייכות לגינה. תלמידים שלא משתתפים בפרויקט ניגשים אלי פעמים רבות ומבקשים להצטרף אליו, ושואלים מתי יוכלו לבוא לבקר בגינה ולראות את ההתקדמות שלה. כולם גם מבינים למה הזקנות נמצאות בשטח ביה"ס, ומקבלים את פניהן בברכה." נאדרה, רכזת ההתנדבות בביה"ס

העתקת שתילים

בתקופת החורף כדאי לעבוד על הכנת עציצים פורחים בפרחי חורף, בעיקר לרגל "יום המשפחה". הכנת העציץ היא הזדמנות טובה לתרגל את נושא העברת השתיל מעציץ לעציץ. כאשר מעתיקים שתילים יש להקפיד להוציא בזהירות את השתיל מהעציץ כדי לשמור על גוש האדמה המכיל את השורשים, ולהתאים את עומק וקוטר הגומה לממדי בית השורשים כך שהשורשים לא יבלטו מעל פני הקרקע מחד, ולא ייקברו בעומק רב מדי מאידך.

דיון סביב העתקת שתילים:

ניתן לקיים דיון מרתק המדמה את העתקת השתילים למעברים שעובר אדם בחייו, ואף לקשיי קליטה. שימור גוש האדמה המגן על השורשים משמעותי מאוד לקליטת הצמח בעציץ החדש כפי שבני אדם או חפצים מסוימים משמעותיים לאדם העובר שינויים בחייו.

עבודה משותפת בערוגה מוגבהת. חטיבת יונתן אורט קריית מוצקין צילום: לואיס מלול

המשכיות התכנית

תכנון נכון של הפעילות, והתאמתה לצרכים, ליכולות ולמשאבים הקיימים, הם עוגנים חשובים לתחילת הגיגיו הבין דורי. עם זאת, מטרת הפרויקט היא לא להיות אפיזודה חולפת, אלא לטפח קשר עמוק ומתמשך בין התלמידים לזקנים, ובינם לבין הטבע. כיוון שכך, חשוב לתחזק את הפרויקט באופן שוטף לאורך השנים, גם מבחינת העבודה הגננית, ובמידה רבה, גם מבחינת הקשר עם הזקנים.

להלן מספר הצעות לאופק מתמשך ומוצלח של התכנית:

- **קיום מספר ימי שיא סביב הגינה הבין דורית.** ימי השיא מאפשרים לתלמידים והזקנים להציג בפני שאר חברי ביה"ס והקהילה את עשייתם המשותפת ולהתגאות בה. קיומם של ימי שיא מסייע לשימור התנופה וההתלהבות מהפרויקט. במהלך ימי השיא ניתן להשתמש בתוצרים מהגינה לכיבוד הנוכחים (תה צמחים, סלט ירקות וכדומה), או אפילו למכירת התוצרת כדי לגייס תקציב לפעילות ייחודית נוספת.
- **תיעוד צילום והפצה.** פרסום העבודה המשותפת גם היא מקור לגאווה רבה בקרב השותפים לפרויקט, ואף מאפשר חשיפת הפרויקט לקהלים רבים ורחבים יותר. תמונות, כתבות שכותבים התלמידים, המורים והזקנים, תוצרי אמנות שנעשית סביב הגינה, יכולים כולם להיות מוצגים על קירות ביה"ס, על קירות מועדוני הזקנים, וכמובן באתרי האינטרנט השונים.
- **שילוב הזקנים בפעילויות בית ספריות נוספות.** פעמים רבות, מעוניינים הזקנים להשתלב גם בפעילויות נוספות הקיימות בביה"ס, ולעתים אף ניתן לפתח יזמות בין דוריות נוספות המותאמות לצרכיהם. כך למשל, ניתן להזמין את הזקנים לאירועים בית ספרים המתקיימים בחגים ומועדים; להתנדב יחד במסגרות קהילתיות שונות בשבוע "מעשים טובים"; לקיים שיעורים בהם התלמידים מלמדים את הזקנים מיומנויות מחשב בסיסיות; לארח תצוגה בביה"ס שבה מתועדים סיפורי חייהם, ועוד ועוד.
- **משהוקמה הגינה, היא יכולה לשמש בסיס למגוון רחב של פרויקטים נוספים, ואף להוות פלטפורמה לחיזוק תרומת התלמידים והזקנים לקהילה.**
- **להלן מספר הצעות לפרויקטים אותם ניתן לפתח בהתאם לצורך:**
- **שימוש בגינה כמרכז למידה בתחומי המדעים ואיכות הסביבה:** לימוד על הצמח והקרקע, לימוד על חשיבות תהליכי המחזור האורגני ויצירת קומפוסט, לימוד על מגוון מינים וחשיבותם, עריכת ניסויים או ביוטופים, שימוש במתחם הגינה ככיתת לימוד חיצונית.

- הרחבת טיפוחה של הגינה והעבודה סביבה לקבוצות אחרות בביה"ס וליצירת פרויקטים תורמים כגון: ערוגות מוגבהות נוספות, מכלי שתילה, ספירת תבלינים, פיסול סביבתי וציורי קיר על גדרות או על מבנים.
- ערכת אירועים מיוחדים בגינה: ימי הורים, ימי התרמה ואירועי חג.
- ציון ימים סביבתיים (ראה נספח לרשימת תאריכים לימים סביבתיים).
- פתיחת הגינה לשימוש קבוע של הזקנים או של קבוצות אחרות בקהילה לאחר שעות הלימודים, לקיום מפגשים חברתיים או לעריכת הפעלות מסוגים שונים.
- שימוש בתוצרת הגינה כתרומה למוסדות או ארגונים קהילתיים נוספים: תרומת צמחי תבלין וירקות, תרומת שתילים או זרעים לטיפוח גינות קהילתיות נוספות.
- מינוף העבודה בגינה והרחבת הפעילות לכיתות ולקהלים נוספים במסגרת חגים, ימים "סביבתיים" ואירועים מיוחדים.

צילום: לואיס מלול

פעילות בשימוש חוזר. חטיבת יונתן אורט קריית מוצקין

נספח א'

מנהיגות סביבתית בין דורית

המשבר הסביבתי שפוקד את החברה האנושית מחייב שינוי בהרגלי החיים ואימוץ אורח חיים אשר שומר על הסביבה ועל החברה האנושית. הבנת תהליכים אלה מייצרת חשיבה בת קיימא המבטאת תפיסת עולם אינטגרטיבית. תפיסת עולם זו מבקשת להקטין את המתח בין החברה, הסביבה והכלכלה בהווה ובעתיד, על ידי שינוי התנהגותי ויצירת אורח חיים מקיים למענו ולמען הדורות הבאים. קידום אורח חיים זה יעשה על ידי טיפול בסוגיות הכוללות צמצום צריכת משאבים, צמצום פסולת, מיון ומחזור פסולת, התייעלות אנרגטית, שמירה על איכות הקרקע, המים והאוויר, שמירה על שטחים פתוחים, שמירה על מגוון המינים, צמצום שימוש בדלקים פוסיליים ועוד.

מפגש בין דורי המתבסס על תכנים סביבתיים, משמש פלטפורמה לחיזוק ולהעצמת המשתתפים ומפרה את הקשר ביניהם. במרחב הירוק והאקולוגי מתאפשרים תהליכי היכרות וקבלה, נרקמים קשרים המביאים לגיבוש ולכבוד ומתקיימת פעילות הדדית של נתינה וקבלה.

הפעילות המוצעת מספקת מענה לסוגיות אקולוגיות וחברתיות רבות, שעומדות היום במרכז השיח הציבורי. האחת, נושא איכות הסביבה ושמירת המרחב בו אנו חיים. והשנייה היא חברה המכבדת את הפרט וחירותו, ומספקת מקום לזקנים בזכות ניסיונם ופועלם. מכאן עולה כי על החברה להיות רב גילאית ולאפשר העצמה קהילתית על ידי טיפוח מנהיגות מקומית.

הפעילות המשותפת מייצרת סביבה בריאה, נגישה ובטוחה, המשלבת מנהיגות אקטיבית של שכבות הגיל השונות בחברה.

התכנית הייחודית, **"מנהיגות סביבתית בין דורית"**, שפותחה על ידי אשל ואורט ישראל מחברת בין זקנים לתלמידים למען למידה ועשייה משותפת בהיבטים סביבתיים, חברתיים וקהילתיים. התכנית מעצימה את משתתפיה, מעניקה ידע וכלים לחשיבה מושכלת בפתרון דילמות סביבתיות, מטמיעה הרגלים מקיימים ומקנה מיומנויות של מנהיגות, יזמות והובלה, הן לבני הנוער והן לזקנים.

התכנית החלה לפעול בשנת 2012 והיא גיבשה קבוצה חזקה של זקנים ונוער בהובלה של מורה מתחום לימודי הסביבה. המשתתפים עוברים הכשרות, סדנאות ומפגשים עם אנשי מקצוע מתחום הקיימות והמנהיגות הסביבתית ברשות המקומית. בעקבות פעילות זו מגבשת כל קבוצה דרכים לפעולה לקידום אורח חיים מקיים הן בתוך ביה"ס והן בקרב הקהילה המקומית, במטרה להעלות את מודעות הציבור לנושא ובמטרה להשפיע על קידום אורח חיים מקיים במעגלים רחבים יותר.

נספח ב'

רשימת תאריכים לימים סביבתיים

לצורך העלאת המודעות לנושאים סביבתיים, מצוינים ברחבי העולם מספר ימים בעלי דגשים סביבתיים שונים. ימים אלו מציינים את חשיבות צמצום הצריכה, שימוש מושכל בחשמל ובמים, חשיבות השמירה על מגוון המינים, חשיבות השמירה על הניקיון ועוד.

מומלץ לשלב ימים אלה בתכנית השנתית, אם בפעילויות ואם בימי שיא. מידע רב אודות ימים אלו וסוגיות סביבתיות רלוונטיות ניתן למצוא באינטרנט.

להלן התאריכים השונים:

נובמבר

יום הניקיון הבינלאומי

מצוין במהלך חודש נובמבר בתאריכים משתנים. ציוד לימי הניקיון ניתן להשיג מקק"ל <http://www.kkl.org.il/kkl/> או מחברת קליין אפ ישראל <http://www.cleanupisrael.org.il/index.asp>

ינואר

השבוע האחרון של חודש ינואר: ספירת הציפורים הארצית למידע נוסף

http://www.yardbirds.org.il/calendar/birdwatch_2012/counting_week_2012.htm

פברואר

2/2 - יום מקווי המים הבינלאומי למידע נוסף

<http://www.ynet.co.il/yaan/0,7340,L-494625,00.html>

מרץ

5/3 יום חיסכון באנרגיה

21/03 יום היער הבינלאומי

22/3 - יום המים העולמי

למידע ורעיונות לפעילויות

<http://www.orianit.edu-negev.gov.il/kayamut/cp/homepage/waterlearn.htm>

<http://mada4school.com/madamaim.htm>

יום הניקיון הלאומי

שבוע אחרון של חודש אדר (בשנה מעוברת- אדר ב').

שבוע האהבה לטבע ולסביבה

השבוע האחרון של חודש פברואר (בשנה מעוברת- אדר ב')

אפריל

7/4 יום הבריאות הבינלאומי

22/4 יום כדור הארץ הבינלאומי

מאי

יום נדידת הציפורים - תאריך משתנה

22/5 יום המגוון הביולוגי

יוני

7/6 - יום אוויר נקי

ג'וינט ישראל אשל |
יחד בעשייה חברתית למען הזקנים

גבעת הג'וינט, ת"ד 3489, ירושלים 9103401

טל': 02-6557128

פקס: 02-5662716

www.eshelnet.org.il